

51148

KALAZANTINUM

Kolozsvár, 1909.

XIV. évfolyam.
8. szám.

Aprilis.

... Kedves fiatal rendtársaimnak önművelődésük ügyében a „Kalazantinum” c. lap útján kifejtendő működésére Istennek szent áldását kérem. 1897. okt. 11. **Frank Ferencz**, rendfőnök.

... Szívem mélyéből üdvözlöm a kegyesrend kolozsvári tagjait és buzgó törekvéseit s örvendek, hogy magameínak mondhatom őket 1898. márc. 15. + **Gusztáv Károly**, erdélyi püspök.

A szerkesztésért felelős:

Komáromy Dezső

Megjelenik:

a szünidő kivételével havonként.

Előfizetési ár 4 korona.

Kiadótulajdonos:

a „Kalazantinum” hittudományi és tanárképző-intézet.

Dr. VAJDA GYULA.

Kaposvár, 1843. máj. 14. — 1909. márc. 26. Kolozsvár.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Nagytiszteletű Házfőnök úr!
Szeretett Rendtársak!

A kolozsvári társház és Kalazantinum mély fájdalommal jelentették, hogy szeretett rendtársuk

NAGYSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

VAJDA GYULA

bölcsészettudor, kegyesrendi áldozópap, volt főgimnáziumi tanár és igazgató, kormánysegéd és intézeti főfelügyelő, a károlyfehérvári püspöki szentszék ülnöke, egyetemi ny. r. tanár, az orsz. középisk. tanárvizsgáló bizottság elnöke, a bölcsészeti karnak volt dékánja és prodékánja, a kolozsvári róm. kath. iskolaszéknek választott tagja, a városi polgári fiúiskola felügyelő bizottságának elnöke, stb.

március hó 26-án, este 6 órakor, általános feloldozás után, az Úrban csendesen elhunyt, korának 66-ik, szerzetesi életének 45-ik, áldozópapságának 41-ik és tanárkodásának 44-ik évében.

Most aztán nekem jutott osztályrészül a nehéz feladat, hogy rendi szabályaink értelmében Istenben boldogult rendtársunk temetéséről jelentést tegyek, lelkét imádságaikba ajánlom s emlékéit a jövőre számára fentartsam. E nehéz feladatot kedves kötelességként vállalom s ha ékes szavam elfogyatkozik, pótolom szívérzelemmel s a feladatot testvéri kegyelettel oldom meg.

Dr. Vajda Gyula élte virágjában Budapestről került Kolozsvárra, amidőn a rendi káptalan 1882-ben őt, a 17 év óta működő tanárt, a kolozsvári társház főnökévé választotta s a rendkörmeny a róm. kath. főgimnázium igazgatásával bízta meg. Azóta megszakítás nélkül 27 évig működött itt, különböző állásokban, de mindig áldásosan, mert haláláig tisztelettel és szeretettel vették őt körül, halála pedig oly nagy részvétet keltett, amilyent a társadalom csak igazán tiszteletreméltó polgárai iránt nyilvánít.

1882-től 1888-ig a kegyesrendi társház főnöke s a róm. kath. főgimnázium igazgatója; 1888—1892-ig e főgimnáziumnak rendes, majd 1892—1894-ig helyettes igazgatója; 1894-től kormánysegéd s a rendi hittanárokat képesítő kolozsvári bizottság elnöke, 1895-től egyúttal a Kalazantinum főfelügyelője; 1898-tól a károlyfehérvári püspöki szentszék ülnöke; 1883-tól a kolozsvári Ferencz József tudományegyetem magántanára, 1889-től címzetes ny. rk. tanára, 1892-től kinevezett ny. rk. tanára és 1896-tól Magyarország művelődéstörténetének ny. rendes tanára; a bölcsészeti karnak az 1903—904. tanévben dékánja és 1904—1905-ben prodékánja; 1891-től az orsz. középisk. tanárvizsgáló bizottságnak rendes tagja, 1902-től a középisk. tanárképző intézet tanára, 1906-tól az orsz. középisk. tanár-

vizsgáló bizottság elnöke; 1883-tól a városi iskolaszék választott tagja, 1885-től a városi polgári fiúiskola felügyelő bizottságának elnöke, 1886-tól a városi képviselőtestület tagja, 1887-től a róm. kath. hitközségnek választmányi és iskolaszékének választott tagja, 1889-től az erdélyi muzeum-egylet választmányi tagja; 1892-től a kegyesrend gyakorlati tanárképzőjének helyi igazgatója, 1899-től az erdélyi róm. kath. status igazgató-tanácsának tagja, a Szent István-Társulat, a Magy. Tört. és Földrajzi Társaság stb. stb. tagja.

Mindezen állásokban helyét becsülettel töltötte be s a rendnek haláláig hűséges tagja maradt. Sőt nemcsak betöltötte helyét, hanem igaz, elvitathatatlan sikerekre is hivatkozhatott; mert mint igazgató, a róm. kath. főgimnáziumot ő fejlesztette azzá, ami most, midőn a néhány teremben szorongó iskola már az egész nagy épületben sem fér el, amelyen pedig előbb az egyetem jogi karával és orvoskari bonctani intézeteivel kellett megosztotnia; mint egyetemi tanár, ő vívta ki a magyar művelődéstörténetnek az első tanszéket hazánkban, és mint az orsz. tanárvizsgáló bizottság elnöke, ő küzdött ki egy külön hivatalt, amelynek felszerelésén és mintaszerű berendezésén haláláig dolgozott.

Bennünket azonban közelebbről mint rendtárs érdekel s e tekintetben az egyszerű, komoly, tanult szerzetes, minden rendi s világi méltósága dacára, sohasem kívánt több lenni, mint kedves rendtárs és testvér, aki mindenkinek barátja, kedves „Gyula bácsi“-ja lett s még javakorában szerezte meg magának az „Öregem“ díszjelzőt. Mert valóban nagyszívű férfiú volt, aki minden hozzá közeledőt szeretettel ölelt keblére, aki

mindenkinek ügyét-baját magáévá tette, akihez mindenki bizalommal fordulhatott s ha az ügy még oly kétségbeejtő volt is, ő nem csüggedt: a legkétségesebb ügyek pártfogását is elvállalta és közbenjárt úgy, ahogy azt talán senki sem tette volna meg. Egy titok volt csak életében, amely a kiterjedt baráti kört időnként foglalkoztatta; egy rejtelmes kérdés, mely a szerény egyszerűségben élő szerzetessel szemben felmerült: „Mire fordítja rengeteg jövedelmeit?” Halála elárulja most e rejtegetett titkot is, mert hagyatékában valóban rengeteg vagyon találtatott, de postai feladó-vevényekben, amelyek a boldogultat még jobbnak bizonyítják, mint amilyennek ismertük. A jó szerzetes kiszakad családjából, de a családnak gyámolítójává lesz!

Vajda Gyula dr. kormánysegéd, mint intézeti főfelügyelő, 1895-ben osztatott be a kolozsvári Kalazantinum szerzetes személyzetéhez. A cukor-bajban szenvedő előljáró elnehezdedve s minduntalan elaludva költözött át körünkbe. S annyi év múltával most már csak mint egy rossz álmra emlékszünk vissza szánalomra méltó állapotára, amely nem sok jót ígért; és hogy ő mégis munkabíró emberré lett, azt a jó Isten után egyetemünk nagyhírű tanárának, Purjesz Zsigmond dr. udvari tanácsos ömértóságának köszönhetette; mert baja igazán szünetelt s a nagybeteg munkás életet folytathatott haláláig. Március hó közepén influenzába esett, tüdőgyúladást kapott s egy heti gyengélkedés után csendesen elhunyt.

Halála kiterjedt összeköttetéseinél fogva óriási részvétet keltett városunkban s a temetésén résztvevők serege egyszerűen beláthatatlan volt, úgy, hogy mindezeket felsorolni s részvétőket megköszönni lehetetlen. A kegyesrend nevében itt mondok hálás köszönetet mindenkinek, aki fájdalomunkban megvigasztalt s bocsánatot kérek, ha akaratlanul bárkit is mellőztem volna.

Fogadják tehát köszönetünket mindazok, akik temetésén megjelenni szivesek voltak: a világi és szerzetes papság teljes számmal, a vármegye és városunk tisztikara, az egyetem teljes tanári kara a tanáccsal az élén, a status igazgató-tanácsa, a bíróságok és közhivatalok képviselői, s végül az iskolák, amelyeknek ifjúsága a végtelen gyászmenetet vezette.

Hála és köszönet mindazoknak, akik részvétőknek akár táviratban, akár levélben vagy szóval kifejezést adtak. Így táviratban: a Kegyesrend kormánya, Majláth Gusztáv Károly gróf, v. b. t. t., erdélyi püspök úr önnagyméltósága, Palkovics József altábornagy úr önnagyméltósága, Kassuba Domokos egri főgimn. igazgató, Szűcs Lajos zentai főgimn. igazgató és Palczer Ernő kegyesrendi tb. kormánysegéd. Levélben: Vajda Ödön főrend, zirci apát úr önnémetősága, Lázár György dr. udv. tanácsos, szegedi polgármester úr önnémetősága, Lechner Károly dr. udv. tanácsos,

egyetemi tanár, Bochkor Mihály kuria bíró, Pecz Vilmos dr. egyetemi tanár Bpest, Szinnyi József dr. egyetemi tanár Bpest, Ferenczy József dr. műegyetemi tanár Bpest, Ternér Adolf dr. ny. egyetemi tanár Pozsony, Gergely Sámuel dr. egyetemi rk. tanár, Cserép József dr. egyetemi m. tanár Bpest, Imre Sándor dr. egyetemi m. tanár Bpest, Kiss Géza dr. jogakadémiai tanár Nagyvárad, Margetsch Károly ny. máv. felügyelő Vác, az ág. hitv. főgimnázium Selmecbánya és az Erd. Kárpát Egylet. Személyesen fejezték ki részvétőket: Farkas Lajos dr. min. tanácsos, Szabó Dénes dr. udv. tanácsos, Fabinyi Rudolf dr. udv. tanácsos, Kolozsvári Sándor dr., Farkas Gyula dr., Udránszky László dr., Hoor Károly dr., Marschalkó Tamás dr., Richter Aladár dr. egyetemi tanárok, Kuncz Elek kir. tank. főigazgató, Pál István apát, statusi előadó, Csák Cirjék dr., Szekeres József dr., Pollák Lajos, Péterfi Zsigmond, Deák Pál, Novák István dr., Menyhárh Gáspár dr., Scheitz Vilmos dr., Fehér Lipót dr., Ladits Nándor, Orbók Ferenc Kolozsvárról és Csubri Bonifác dr. orvos Gyulafehérvárról.

E helyen újítom meg a rend nevében kifejezett köszönetemet egyetemünk bölcsészeti karának, amely Schneller István dr. dékán úr vezetése alatt Szamosi János dr., Schilling Lajos dr., Szádeczky Lajos dr., Márki Sándor dr., Csengeri János dr., Böhm Károly dr., Zolnay Gyula dr., Bleyer Jakab dr. és Eisler Mátyás dr. kari tagokkal osztozott a fájdalomban a kartárs elvesztése felett, valamint az egyházközség választmánya küldöttségének, amely Hirschler József dr. prelátus úr (és Farkas Lajos dr. főgondnok úr önnémetőságaik vezetése alatt tolmácsolta hitközségünk köszönetét a boldogult sok évi szolgálataiért.

Végül hálás köszönetünknek adok kifejezést, amellyel Hirschler József dr. prelátus úr önnémetősága és Boros József, Bodó Ferenc, Weinmann Sándor, Rónai János és Kendrella Kálmán főtisztelendő uraknak tartozunk, akik oltártestvéri szeretetből oly szíves készséggel kísérték halottunkat a sírig.

S ezzel Istenben boldogult rendtársunk lelket a nt. Házfőnök úrnak és szeretett Rendtársaimnak szabályainkban előírt szent-miséáldozataiba s imádságaiba ajánlom.

Lapunk a megboldogultban legnagyobb pártfogóját gyászolja s azért egész számunkat emlékének szenteljük.

Nagytiszteletű Házfőnök úrnak és szeretett Rendtársaimnak

Kolozsvár, 1909. évi április hó 12-én

tisztelő rendtársuk:

Russel Károly,
kalazantini igazgató.

Búcsúbeszéd.

Tartotta **Schneller István dr.** e. i. dékán, az egyetem lépcsőházában 1909. márc. 29-én.

Igen tisztelt gyászoló közönség!

Kedves kartársaim!

Szeretett egyetemi ifjúság!

Szomorú kötelességet teljesítek, midőn az egyetem nevében a bölcsészeti kar megbízásából mint ennek dékánja búcsúzom dr. Vajda Gyula, egyetemünk, karunk érdemes tanárától, a tanár-vizsgáló bizottság elnökétől.

Rövid szenvedés — még mindig a jövőt szeretettel tervezgető életének véget vetett. Még halála napja reggelén ott volt nyári laka előtt a kocsi, hogy elvigye őt a tanári vizsga elnöklő székébe. Orvosi tanács ellenére fel is kelt, de visszahanyatlott. A kocsi reggel üresen jött be, este pedig e súlyos gyászhir: Vajda — fájdalom és küzdelem nélkül, szerető rendtársa és hű szolgája karjaiban csöndesen örökre húnnya le szemeit.

S ime, itt állunk ravatala előtt mély megilletődéssel, hogy tőle, ki mindig oly szívesen és beszédesen üdvözölt, most először visszhang nélkül búcsúzzunk.

De vajjon — habár néma a koporsó: az abba elzárt élet nem beszédes-e; nincs-e Vajda életének hozzánk mindig szóló szava? Nincs-e közös gyarlóságunk daczára is oly ígéje, mely egyetemi tanári, rendi és magánéletén át alaphangként végighúzódnak, élete e különböző irányait harmonikusan egybefoglalja?!

Igenis van ily szava, van ily ígéje: a *szeretnek* szava, a szeretetnek ígéje! Az *igaz anyának* szeretete kelté Vajdánkban életre ez ígét. Korán magára maradván gyermekeivel, — fiait nem maga számára, hanem egy szent ügy szolgálatára kívánta felnevelni; s megérte, hogy mind a három fia felvette a papi szentséget avégett, hogy mindegyik teljes odaadással szolgálja Isten országa érdekében szeretettel embertársait. Az anya szíve gondolataival és imájával hűen kísérte a távollévőket; velük volt, úgy, hogy halála órájában az anyai szív szeretetének divinációjával érezte, látta — amint anyja betegségét nem is sejtő legidősebb fia — tényleg a távolból anyja felé sietett. Amint belépett Ödön fia, a most nagy és áldásos munkakörben még élő nagynevű zirci apát: épp akkor szállt el az anya lelke, — de arcán ott maradt az anyai szeretet és büszkeség átszellemesítő boldog mosolya.

Ödön, a 10 évnél idősebb testvér, a már is szép állásban levő tanár, — lett Gyulánk mentora. Őt is a szeretet szelleme vezette nevelő lépteiben. Nem a maga képére kívánta öccsét formálni: ám fejlődjék egészen szabadon,

az ő sajátossága szerint. Nevelő működése csakis jó irányának támogatásában, esetleg könyvek rendelkezésére bocsátásában és a csendes munkásság helyének berendezésében állott. Ezt a másban élő szeretetnek gondoskodását Gyula soha sem felejté el, amint viszont soha nem élt vissza bátyja jóságával. A kölcsönös megbecsülésen alapuló igaz szeretetnek viszonya kötötte egymáshoz a testvéreket. Egyik a másiknak életük kiemelkedő örömeiben és bánatában legmeghittebb bizalmasa volt.

S hogy Gyula úgy fejlődött, amint fejlődött, abban bizonyára része volt a szülőhelynek, valamint gyermek, és ifjúkora szellemének.

Dunántúl volt otthona. A dunántúlinak épp úgy, mint az erdélyinek, csak egy otthona van. Oda vágyik vissza. Ezt az anyaföldet szereti szíve egész melegével; különösen pedig akkor, amidőn látja, hogy anyaföldét idegen hatalom, idegen közeggel szelleme, lelke ellenére zsarnoki módon uralja. Együtt éltük át Vajdával gyermekkorunkban e szomorú korszakot, — amidőn nem üzlet volt a hazafiság, hanem vétek; amidőn a hazaszeretet szava és dala száműzve csak a szív rejtekében honolt; amidőn itt e szó izzóvá, égővé vált, úgy, hogy még a gyermek lelkét is felfelé tekintve csak a gyűlölet, sőt a *conspiratio* szelleme járta át s csak lefelé tekintve e *drága anyaföldre* vált amaz éltető és lelkesítő erővé, amely önfeláldozó, sajátosan építő munkában kívánja szeretettel hazáját szolgálni.

Nem véletlen volt, hogy Vajda Gyula ez *anyaföldnek története, építő kultúrája* iránt érdeklődött már igen korán, hogy lelkes tanárainak éppen ezen órái voltak előtte a legkedvesebbek. S még kevésbbé sem volt véletlen, hogy midőn anyja kívánata szerint a papi pályát választá, éppen a *kegyes tanítórendbe* lépett. E rend sem nézett nemzetközi módon kifelé, hanem tartományilag szervezkedve, csak magyar, csak nemzeti kívánt lenni. E rend nem nézett felfelé: gyökerét lent a népben, a magyar Genius letéteményezésében, a magyar alkotmány biztosítójában találta. Alapítója, Calasanz szent József, nem uralkodni, hanem szolgálni, nem hódítani, hanem építeni vágyott. Igaz szeretet honolt lelkében, amely az elhagyott, elzüllött gyermekeket úgy, mint később Francke és Pestalozzi maga köré gyűjtötte s nagy szervező tehetségével e mentő, ez építő munkát demokratikus szervezetű tanító, nevelő rendje útján századokra biztosította. E demokratikus szervezetű, a néppel, a nemzettel egybeforrt rendbe lépett Vajda. Maga a rend lelke felelt meg leginkább az ő lelkének; a rend szelleme — az ő szelleme kibontásának.

A rend pedig meg is becsülte ifjú tanárát. Csakhamar Budapesten találjuk őt, ahol nevezetesen magyar történeti előadásával magával ragadta az ifjúságot olyannyira, hogy előkelő jó magyar családok is magánórák tartására őt kérték föl. S amint munkaköre tágult: nőtt munkaereje, önbizalma, s ő rendjének is kívánt szolgálni, midőn most már egyetemi tanárságra törekedett.

Nem kis ambíció volt e törekvésének rugója. Rendje alapítójának szelleméhez híven, ő is *szerette az ifjúság mellett magát a tudományt* is.

Az ifjúságnak szeretete és a tudománynak szeretete: ez vitte Vajdát az egyetemre.

S tényleg csakis e szeretet minősít egyes-egyedül egyetemi tanárságra.

A szeretet minden tudományos törekvésnek feltétele és éltető forrása.

Csak akiben szeretet van szaktárgya iránt: az mélyedhet el önfeledten — nem tévesztve meg kedvenc eszméitől, önző rugóitól — tudománya tárgyának természetébe; csak a szeretetnek nyílik meg a dolgok lényege, magában a sejtben az élet gazdagságának a csirája; az egyes emberekben, korszakokban, népekben azoknak Geniusa, vezető, éltető eszméje, sajátos cél gondolata. Csak a szeretet látja a dolgok egymásutánjában a dolgok fejlődését s a dolgok egymásra való utaltságában az összfejlődésnek organikus képét, amely nem a dogmaszerű egyformaságot, hanem a fejlődéssel adott differenciálást és változatosságot, az organikus egészben a szervek különbözőségét mutatja. S tisztán ott áll előttünk, hogy minél magasabb fejlődésű valamely organismus, annál inkább taglalt szerveiben.

Az *emberiség kultúrájának* a képe, a szeretet szemével nézve, mily végtelen gazdagságot, gazdagságában mily finom árnyalatokat, színezéseket mutat. Hazai műveltségünk képe, amint az a külföld hatása alatt fejlődött, nemzeti Geniusunk által sajátosan kialakult, amint abban, nevezetesen hazánk irodalmában, művészetében, tudományában, iparában, kereskedelmében a létező nemzetiségek, felekezetek, a néptípusok nyelvünkkel, vallásukkal érvényesültek: mindennek kutatása mily nagy és vonzó feladatként lépett Vajda szemei elé, amidőn a

királyi kegy őt e külön tanszékre elsőnek kinevezte. E tárgy iránti szeretete nem lohadt le a talált tárgyi nehézségek tapasztalatakor. Sőt tárgya szeretetének sikerült éppen ez évben külön tetemes dotációval művelődéstörténeti seminariumi könyvtárát gazdagítani.

Az egyetemi tanár azonban nemcsak kutató, hanem tanító is. Igaz tanárrá őt csakis ismét a szeretet minősíti. Csak a szeretet képesíti ugyanis arra, hogy hallgatói lelkébe, szellemi előképzettségébe behelyezkedjék, hogy tudománya egészéből hallgatói kedvéért éppen azt nyújtsa, amire nekik szükségük van, s nyújtson esetleg, nevezetesen seminariumában, minden egyesnek mást, amire az egyes tanulmánya alapján éppen most szorul. Csak a szeretet képes ily leszállásra, az anyagnak ily individualizálására, az önálló tanulmányozást fejlesztő munkásságra. A hallgatók lelkébe szeretettel látó tanár a hallgatók bizalmát megnyeri s e bizalom megnyitja az ifjú szívét, úgy, hogy ügye-baját sem titkolja tanárja előtt. A tanár szeretete pedig megtalálja annak módját, hogy miképpen mozdíthatja elő, nem egyszer anyagi úton is, hallgatója érdekét.

E szeretetben volt a mi Vajdánk élete minden szakában, de különösen akkor valóban nagy, midőn őt tanárvizsgáló bizottsági elnöksége oly sok hallgatóval s oly sűrűn tanártársaival összehozta. Az ifjúság iránti szeretete hathatósan közreműködött a vizsgálati szabályzat megváltoztatásában; s maga az ifjúság elnökével való személyes érintkezésében is végre mindig kiérezte, hogy az elnök minden ténykedését a szeretet irányítja.

A szeretet vonul tehát végig alaphangként Vajda életén, annak különböző irányait, állásait harmonikusan áthatva. A szeretet ez igéje hangzik felénk e néma koporsóból annak zálogaként, hogy aki a szeretetben él, — meg nem hal. Szívünkéből pedig, mindnyájunk szívéből: a hálás rokonok, a szerető testvér, a tisztelő rendtársak, a kegyeletes tanítványok ezreinek, a kollegák összességének szívéből visszahangként hála, áldás száll Reád, szeretett barátunk s áldó ima fel a szeretet és kegyelem Urához!

Isten Veled! — Isten Veled!

De profundis.

*A mélységből kiáltok Hozzád.
Uram segíts!
Mutasd meg fényességes orcád.*

*Csapkodó tenger körülöttem.
Uram segíts!
Ne nyeljen el hajótörötten.*

*Sajkám mint labda száll, recsege.
Uram segíts!
Tekints a tajtékos vizekre!*

*Mosolyogj rám, utam vezére!
Uram segíts
Az örök vizek tengerére!*

Sík Sándor.

Kegyeletes megemlékezés a megboldogult haláláról és temetéséről.

Temettünk. Sírba szállt egy ember, igaz ember. Hantjával takarja már a föld a papot, ki tanár is volt, kinek sirbaszálltával sok eszme, sok érzés, sok szeretet is eltávozott. Ember volt Vajda Gyula a szó legnemesebb értelmében; tanár is volt, de mint tanár atyja és barátja volt tanítványainak; pap is volt, ki ideális eszméért küzdött, azokért hevült, azokban élt. S siratjuk is, de sirásunk nem nyilvánul könnyekben; a könnyeket el lehet fojtani, hogy annál erősebben sirjon a szív, jajduljon fel a lélek. Ezt a fájdalmat megérdemli az a sirbaszállott nemes lélek, ki életében talán senkinek fájdalmat nem okozott. Siratjuk benne előljárónkat, siratjuk benne tanárunkat, de legjobban azt az atyai jóbarátot, kinek egyszerű, természetes lelke oly összhangzásba tudott jönni mi ifjúi lelkünkkel.

Megrendítő szó futott végig egyik emberajkról a másikra: Vajda Gyula meghalt! A halál megrendítő, de egyúttal megvigasztaló is, mert hiszen az elhunyt már nincs kötve a földi röghöz, a lelke szabadon szárnyal. De mi e pillanatban csak a megrendülést éreztük, a fájdalom megkövültté tette érzelmeinket. Nem jön többé vissza, nem látjuk jóságos alakját, nem halljuk szavát! S amily megrendítő, ép oly váratlan volt. Hiszen visszavártuk őt betegségéből, reméltünk, de reményünk csalóka volt... álom volt. Senki sem hitte halálát még egy nappal előtte. Tanár- és rendtársai meg-meglátogatták s ők sem voltak elkészülve a katasztrófára. De mikor az Életbe való átköltözése előtt pár órával meglátogatta őt Nemes Endre, a főgimnázium igazgatója és Hám Antal tanár, a halál zord lehellete ott volt már orcáján, a halál angyala ott volt már mellette, hogy a testből kiröppenő lelket magával vigye. Csendes villájában hunyta le örök álomra szemét, szerető barátja karjaiban lehelte ki lelkét az általános feloldozás után.

Vajda Gyula megszűnt élni, csak szellemre maradt itt a földön, mint jó mag, melyet életében elvetett. Befutotta földi pályáját, elvégezte híven kötelességét, most már az élőkön a sor, hogy vele szemben kötelességüket teljesítsék. Még láttuk három napig, de már nem őt, csak koporsóját. S most meglátszott, hogy a szeretet ígéje, melyet hirdetett s melynek apostola volt, nem talált siket fülekre, bezárt szívekre. A beszentelése, a gyászpompá, a keserű, felzokogó ének mind a szeretet műve volt, mind az elhunyt iránt való szeretetből fakadt s ha a szeretet kisebb is volt, mint egykor az övé, az csak azért volt, mert szeretni senki úgy nem tudott, mint ő. S talán

a szeretet, az iránta érzett benső, igaz szeretet kívánta meg tőle, hogy még halálában is mindenki a magáénak tulajdonítsa, a magáénak kívánja: a Kalazantinum akarta őt mint előljáróját, az egyetem, az ifjúság mint tanárát, az egyház mint hű papját, de valamennyi akarta, magáénak követelte, mint a szeretet mesterét. Két napig volt a Kalazantinumnak falai közt kiterítve, azon falak közt, melyek anyiszor látták derűt keltő arcát; mi is meglátogattuk őt, de mennyivel más érzéssel, mint annakelőtte oly sokszor. Akkor ő beszélt s a mi arcunkon az öröm pirja égett, most mi szólunk lelkünkben ő hozzá, de ő hallgat. Hálánk igen nagy, mert tudjuk, érezzük, hogy azt le nem fizethetjük, érezzük, hogy még lerovatlan kötelességünk van... S amint lezarándokoltunk a koporsóhoz, a néma ajk beszélt s néma felelet jutott osztályrészül. Az érte égbe szállott ima volt a hálának lerovása s a hült tetemen kívül még most is élő lélek bizonyára megérté, megérzé azt. Az életében egyszerű ember díszes ravatalon nyugszik, pompa, délszaki növények veszik körül, díszes koszorúk tejezik ki azt a szeretetet, mit Vajda Gyula szeretetével kiérdemelt. Ott vannak sorban: a magyar kegyes-tanítórend kormányának, az egyetemnek, Csengeri János egyetemi tanár és családjának, a főgimnáziumi tanári karnak, a társadalomnak, a Kalazantinumnak, a főgimnázium ifjúságának koszorúi. Pedig itt a koszorúk nem fejezhetik ki teljesen az érzelmet, a koszorúváltáság levon sokat a koszorúkból, de felejtethetetlen emlékké válik az egyetemi Vajda Gyula alapban. S ez jobb is így! Ő soha sem szerette a fényűzést, még halálában is jobb, ha minél kevesebb van abból...

A halott még csak egy napot tölt a neki oly kedves falak között s másnap már megkezdődik vándorlása. Ide már nem tér többé vissza, üresen, kongón hagyja a házat... Már az egyetem előcsarnokában nyugszik s a tisztelők, jóbarátok, tanítványok serge veszi körül a koporsót. A kegyes-tanítórend főnökségének képviselőjében ott van Farkas József kormánysegéd, a ravatalhoz zarándokolnak régi jóbarátai, az egyetem tanári kara, a főgimnázium tanárai, az egyetemi ifjúság. De nemcsak a felnőtt embereknek volt jóbarátja a halott, hanem a kicsinyeknek, a tisztalelkű ártatlanoknak is. Ezek sem hiányozhatnak itt, mert az ő szivecskéjük még szebb, tisztább alakban hozza a szeretet adóját. Reszkető kezecskéjében hozza bokrétáját Csengeri János egyetemi tanár leánykája: Annuska, leteszi a ravatal elé — kereszt-

apjának, — szemében a fájdalom tiszta könnyűjével. A gyermeknek e fájdalma kiveszi szívéből a fájdalmat, helyébe a megilletődés lép. Hiszen van más is, ki többet vesztett, mint mi; hiszen arra a gyermekre nagyobb csapás, ha egy szeretettel teljes szívet vesztett, mint mi-reánk.

Mily boldog az a lélek, kit nemcsak a felnőttek becsülése kísért élete pályáján, hanem kiért az önzetlen gyermek fájdalomkönyűje is hull a ravatalra. S elkezdődik hivatalos elbúcsúztatása a halottnak az egyetem részéről. Fölhangzik a szomoru ének s annak minden szava belekap a szív húrjaiba s a néma, gyászbaöltözött sereg szemében hó könnyű pereg. S beszél az egyetem bölcsészeti karának dékánja dr. Schneller István, beszél a halotról, szól a halotthoz s a beszédből meglátszik a halott lelke, meglátszik a mindent magába záró, mély szeretet. Tanítványai is utolsó istenhozzádot mondanak s a Kalazantinum énekkarának ajkán újból fölzokog az ének:

Ah! távozol már tőlünk,
Te, kit annyian hön szereténk!
Kiért úgy lángolt szívünk,
Most az égből tekintesz felénk.
A halál zord kezével
Mennyi jót tépe széjjel.
Ah! mint dül a fájdalom s a bánat,
Szívünk vérzik utánad!

Kis idő még s szeretett jó mesterünk az anyaföld karjaiba kerül. Még a templomban végzi el a requiemet dr. Hirschler József praelatus, apátkanonok, még csak a „Circumdederunt“ akkordjai hangzanak fel búsan, sírón, elhalóan s a szomorú menet már most az utolsó útra kíséri a megboldogultat. Tompán szólnak a rögök, a sír lefödi a koporsót s elvá-

lasztja őt a világtól. Egy-két perc csupán az egész, de e pár pillanat alatt átmerengünk a mult időn s a halott lelkét érezzük magunk mellett s lelkünkkel szólunk is hozzá:

Nézd meg: itt sirodat körülállják, könny pereg le a szemekből; de sok vigasztalást is találunk, mert bejárja lelkünk életed folyását, összegyűjti az ígét, mit ajkad egykor hirdetett. S vannak sírod körül, kik örülnek, hogy szegény voltál, szegénységedet nem tagadtad meg soha, nem vonakodtál hirdetni, hogy szegény, egyszerű szülőknek vagy gyermeke, hogy mindig szegény voltál s az is akarsz maradni, mert gyámolítád őket filléreiddel s megmutattad nekik, hogy a józan, becsületes életben töltött munka becsülettel, jellemmel jár; vannak kik örvidenek, hogy tanítványaid lehettek, mert haláloddal a hirdetett eszme meg nem halt, mert mint monád: az ideál mindig előttünk áll, előttünk jár. Örül az egyház, mert igaz fia voltál, az isteni Mesternek követője a szeretetben. Örül a haza, mert megtanítád szeretni a hont igazán, örül, mert tudtál lelkesedni, tudtál lelkesíteni lelkesedéssel. Örül rended, mert dísze voltál annak s a ruhán, melyet egykor ifjúi hévvel vettél fel, szennyet sohasem ejtettél, de megtanítottad azt tisztelni, becsülni. Bánkódnak ezek mind, hogy oly korai sirba kellett leszállanod, de örvidenek is, mert élted élet volt, oly élet, mely fennmarad eszméidben, melyeknek oly buzgó munkása voltál. Isten veled szeretett jó Mesterünk; aludj édesen sírodban. S ha az Üdvözítő a bűnös nőnek megbocsátott, mert igen szeretett, nagy lesz a te jutalmad is az égben, mert a testet öltött jóság, szeretet voltál. Áldás kíséren, halóporodban, Isten áldása s az ő végtelen nagy szent kegyelme.

Pusch Ödön.

Dr. Vajda Gyula, a tudós és tanár.

Nem tartozott azon szellemi nagyságok közé, akiknek működése országhírű érdeklődés tárgya: kisebb körben, erejével számot vetve, csendes szorgalommal munkálkodott, de eredményesen, dicsőséggel, mint ahogy méltó dicsőség éri azt, ki csak egy kis követ hord is a történelem épületéhez.

Soknemű elfoglaltsága — mint paptanárnak, igazgatónak, majd elnöknek — az ifjúság irányításában s a közért mindig szeretettel teljesített fáradozásai, meggátolták nagyobb irodalmi művek írásában. Nem sok művéről van tudomásunk, de a meglévők a magyar történetírás lelkiismeretes és kitartó, úttörő munkásának tanúsítják; a bennök rejlő széleskörű is-

meret pedig, az alapos tudást lépten-nyomon kisegítő gazdag invenció és kritikai érzék, megszerezték számára a *tudós* nevet.

A jelen váratlanul múlttá változván, a múlté már írói működése is. De mert „ami jót, nagyot tesz az ember, túléli őt”: a szerető szívekben nyugvó kegyeletes emléke mellett a neve fogja megmenteni a feledéstől.

Ez a név azonban — mint említők — kevésízen szerepelt. Tudományos értekezései közül három, bár katolikus hetilapokban megjelentek egyes részei, kéziratban maradt. Ezeknek elseje, a *Lengyelország bukása* című (1872. tanárvizsgálati dolgozata) széles alapokon, figyelmet keltett nagy tudással, a lengyel nemzetnek

napjainkig terjedő összes viszontagságaival foglalkozik.

A *Magyarországi porlázadások és A kereszténység befolyása a népek kulturájára a középkorban* címűek közül főleg az utóbbit illeti dicséret, mint par excellence kulturtörténelmi művet.

Ezek mellé sorolható két iskolai értesítőben közzétett *programmértekezése*.

Önálló, nyomtatásban is megjelent munkája a *Városaink befolyása a közműveltségre 1000-tól 1301-ig* (Budapest, 1878.), melyben az Árpád-kor városi intézményeinek hű rajzával az ekorbéli műveltség fontosságáról nyújt elsőrendű, könnyű áttekintésű és világos képet, eredeti forrástanulmányok alapján.

Nagy figyelmet keltett *Váradi Regestrum*-a (Budapest, 1880.), magyarázatos kiadása és bírálata a XIII. század e kincsenek, melynek ismertetésével — a hivatalos bírálat szavaival élve — jó szolgálatot tett azoknak, kik a regestrummal személyes ismeretségben nem állanak, mert „az egész művet szorgalommal és figyelemmel, úgyszólván vegytani elemeire szedte szét s mintegy rámutatott, hogy mi minden van benne, egyenként mind drága szereit a történetírás nagy mesterségének.”

Erdély viszonya a portához és a római császárhoz, mint magyar királyhoz, a nemzeti fejedelemség korában (Kolozsvár, 1891.) címmel fejt ki az erdélyi fejedelemség legsarkalatosabb kérdéseit.

Csak ennyiről tudunk; bizonyára nagyobb volna munkáinak a száma, ha betegeskedése is meg nem akadályozza kisebb-nagyobb tervei valóra váltásában, melyekről nem egyszer példálózott. Így azonban tudományát egyedül egyetemi előadásaiba önthette, hogy ezekben csodáljuk éles emlékezőtehetségét, kis részletekre is fölületesség nélkül kiterjedő alaposágát. Kritikáját gondossága mellett, mert nem hagyott kibúvót, igazságérzete jellemezte; erős volt, mint stilusa, melynek kiválósága választékos tömörségében, élénk és objektív hangjában van.

Akik hallgattuk, munkaszeretetet, a jól végzett kötelességből támadó lelki öröm becsülését tanultuk tőle. *Barátja volt az ifjúságnak*, szerette őket maga körül látni, velök gondolkodott, velök lelkesedett és azok seregestül látogatták óráit, ahol a szívvel-lélekkel buzgó magyar piarista — Horányi Elek, Dugonics András, Révai Miklós nem méltatlan utóda —

feltárta előttük a nemzet legbensőbb életének fázisait, nem fukarkodva a szóval, hol dicsérnie kellett, de nem is takargatva a múlt idők be nem hegedt sebeit, anyagi és szellemi művelődésünk, haladásunk mai napig tartó egyes fogyatékségeit. Bizonyosságát adta lelkesülő előadásaiban ezerszer is annak, hogy ő a magyart nem a Halál könyvébe látja beírva — mint némelyek hiszik —, hanem az Élet-ébe; sohasem jött olyan gondolata, hogy „egész múltunk: vérrel-vert meghasonlás”: a vígasztalás és buzdítás ihletében is csak annyit mondott az ajka: „Az ideális nem mögöttünk, hanem előttünk van!” Főleg örömet foglalkozott a kortörékvések, szellemi-erkölcsi irányok filozófikus alapon való boncolásával, a korok társadalmi életének, a néplélek mozzanatainak színes, de sohasem csapongó jellemzésével. Az érdekek nagy harcai, a forradalmak nem érdekelték őt annyira; inkább a művelődés egyes kérdéseire szeretett feleletet adni.

Kellemes beszédét élvezve figyelemmel hallgattuk mindig; tiszteltük, mint atyánkat, szerettük, mert ő is szeretett. Tudta róla mindenki, hogy — mint annyi tudós és nagy férfია Magyarországnak — ő is két könyvet kedvel egymás mellett: „Isten könyvét, a bibliát, és hazánk könyvét, a magyar történetet”: minden szent érzelm legbővebben csörgedező forrásait. Mikor tehát egyszerű fekete reverendájában föllépett a katedrara, éreztük és vártuk, hogy oly tudományt tanulunk, melynek ereje az ezreket éltető vallásos meggyőződésben rejlik, mely azonban igazságot oszt bármely féltékenykedőnek a hazafias vallástürelem nevében. Mélységes hazaszeretete volt. Gyermekekoraiban támadt s nőttön-nőtt az időben, a „derék multságok: férfimunkák” során tiszta fénnyel és kiáradt szavából a szívekbe.

Nemeslelkű, melegkedélyű és őszinte modorú, jóságos öreg tanár típusa: ez volt, mint professzorunk, dr. Vajda Gyula. Most immáron — nagyon fájlalhatjuk — eltávozott. Mit hagyott nekünk, hallgatóinak örökségül? Szavában és írásában a haza multjának rajongó szeretetét, törhetetlen bizalmat a jövőben, küzdelemre szólító ifju erőinknek biztatást és kitaratást; nekünk hagyta a nemzeti állam gondolatának kincsét, mely oly nagy harcosát veszítette el benne, — és szívünkben egy valóban kedves emléket mindörökre. Hálánk kíséri haló porában is!

Ssira Béla.

